

July 26/2 1920

Kertomus
muinaistieteellisestä tiedustelumatkasta
Yhtiönille kesällä 1919.

Eino Tamelander

Kiinteitä muinaisjäännöksiä.

Lakiauton muinaisjäännöstä Reväs = vaaralla (5 km kaakkoon Akkulalan kirkolta), josta Pääkkönen jo on antanut kuvauksen (Suomen Museo 1902: 60, 61.), kävin matkallani Lohijärvellä pikimiltäin katsomassa. Oppaakseni satuin saamaan saman henkilön kuin Pääkkösellä oli ollut. Sen lyhyen ajan takia, joka oppaallani oli käytettävänään, en ollut tilaisuudessa toimittamaan tarkempia tutkimuksia ja mittauksia enkä kartoittamaan muinaisjäännöstä. Muinaisjäännöksen muodot ovat matalat, nelisivuiset, enemmän tai vähemmän epätäänmölliset kivitalonmuksot, jotka ovat kahtena ryhmänä. Edelliseen ryhmään kuuluu 4, jälkimmäiseen 5 „tarkkaa”, jotka ovat toistensa vieressä siten, että niillä on yksi sivu yhteinen. Talonmuksen muodostaa yleensä mihemmasta maikista tai pienemmistä kivistä ladottu, aivan kapea ja matala kivivalli. Kaksi pohjoisinta tarkkaa ovat ladotut melkein kokonaan pienemmistä kivistä, kuten kuvasta 1 selviää. Käistä kahdesta tarkhasta ovat puut kaadetut, ja lähitiedun muorilla on tapana rikkoa Juhannuksen jälkeen kokoontra sinne leikkimään. Muut tarkhat ovat keskellä ympäröimättä. Kuva 1 on otettu pohjoisimmasta (Pääkkösen kartassa itäisimmän) tarkhasikermän kahden äärimmäisen tarkhan väliseltä rivulta. Kuvan taustalla tuskin huomattavan kivitalonmuksen pituus on 19,5 m.

Mikäli huomasin, on Pääkkösen kortta ainakin pääpisteistä oikea. Mielestäni olisi kuitenkin enemmän kuin tähän asti kiinnitettävä huomiota molempain tarkalikermaisiin silmiä oleviin, selvästi

Kuva 1. Osa lakiauttoa.

myöhäisiin huoneensijoihin. Syy on lähelläkään on ajatus, että tarkojen alkuperä on yhteydessä näitten huoneensijojen kanssa. Ehkä ei ole mahdollista ajatella, että tarkat ovat niiden välissä olleen talon viljelyksen jälkiä. Tiedetäänhän Revätsaaralla ennen asutun, ainakin kerrotaan siellä Isomiehän aikana olleen alkkulalaitten pakopiirtejä. Lopullisen selvyyden näiden muinaisjäännösten oikeasta laadusta löytyi ehkä kaivausten avulla.

Mitä „lakiauton“ nimeen tulee, niin kerrotaan Ylitorniossa, että se olisi muinaisajoina ollut lappalaisten tuomiospaikkana, josta muka nimi johtuisi. Tämä selitys on selvästi myöhäinen, sillä koettamalla saada selvää tarinan syntyä tulin siihen johtopäätökseen, että se oli Pääkkösen aveluita. Väinö Katajan kertomasta tarinasta (Kotiseutu 1910: 156-157) ei Ylitorniossa nykyään tiedetä mitään. Luultavasti se on Katajan mielikuvituksen tuotetta. Paljon uskottavammalta tuntuu se selitys, jonka mukaan „autto“, joka lienee sama kuin rovanienkätäinen „autti“ ja ehkä on lappalainen lainaus sana, merkitsee kahden vesankon välillä,

alavaa, laakson tapaista paikkaa. Juuri tel-
laissa paikasta lähiauttokin on.

Hovilankerolla ja Sjanganin Niemi-
vaaralla, joka jo on Jurtolan puolella, ker-
rottiin minulle olevan myöskin korkeita
kiviöykkiä, „joilla ihmiset ennemminkin
leisivät ja kiikarivat toisiaan”. En ollut
töleilyssä matkustamaan katermaan
näitä latomuksia. Talokas K. J. Seolstenin mielis-
piteen mukaan ovat mainitut kiviöykkiöt,
jotka hän on nähnyt, muistoja ranskalaisen
Maupertuis' n retkikunnan astemittauksista
vu. 1736-1737. Tämä selitys tuntuukin luonnol-
liselta, sillä tiedetäänhän mainitun retki-
kunnan pystyttäneen havaintoasemiaan juuri
äskemmainituille vaaroille.

Muita kintteitä muinaisjäännöksiä
en kunnut mainittavan ennenkuin saavin
lohijärvelle. Täällä on Kunnin talon maalla,
talon ja „Lassininmen” torpan välillä män-
tyjä kasvavalla hiilikkokankaalla mainitun
torpan (katso kuv. n:o 6) pohjoispuolella useampia
kymmeniä maakuooppia, pituudeltaan ja le-
veydeltään n. 1-2 m. ja leveydeltään n. 1/2-1 m.
Tarkastustani huomattiin, että niiden kaikkien
pohjalla ja reunoilla oli n. 10 cm levyisellä
hieno hiilikeros. Paikkakuntalaiset hiukan
kammoten kattelevat noita kuoppia, arvellessa
niitä kivikauden kansan haudoiksi.

Vastapäätä „Lassininmen” torppaa, Ten-
gelinjoen itäpuolella, Tievampäällä on parin
metrin päässä orakuopasta, josta löytyi
taltan kantakätkelman (7598:19), samantoinen
kuoppa kuin Kunninkankaalla olevat,
mutta huomattavasti suurempi ja syvempi.
Kuoppa, jonka pohjalla oli runsaasti hiiliä, lienee
entisen torppakaudan jäännös.

4

Samoilla seuduilla, myös Tiesvanpäästä, n. 1/2 km Kreivin talosta pohjoiseen, on tien vieressä tulensijan jäännös. Tulensija, joka suuruudeltaan on lohivaaralle olevan kaltainen, on joku vuosi sitten purettu ja kaivettu, joten sen alkuperäisestä muodosta ei saa paljoakaan selvää. Sen pohjalla oli hiens hiilikeros.

Titakki Rovon talon maalta löytyi pari vuosikymmentä sitten peltoa kynnettäessä ympäristöä nieman korkeammalta paikalta n. 1/2 m. syvyydestä myöskin tulensijan jäännös, kiviä ja hiiliä. Kivien keskeltä kerättiin löydetyksi n. 30 cm pitkä kiviase. Paikka on n. 40 m. Rovon talosta länteen, 150 m. Lohijärven rannasta.

Samantapainen tulensija tavattiin myöskin Kenttämään talon läheisyydestä, "Kenttä"-nimisestä paikasta. H. Kenttämää, kertomuksen mukaan, tapasi n. 30 cm syvyydeltä muutamaa kiveä sekä kalaa, luultavasti täynnävan luonnuja. N. 10 m. länteen mainitusta kiveästä löytyi samalta syvyydeltä vahvasti täynnävan luonnuja sekä useampia kiviaseita, joista minun käydessäni vielä oli jäljellä Kansallismuseon jätetyt turvan tekele (7598:28), kaksi tasataltaa (7598:29,30), turvan(?) varsiosa (7598:31) sekä talokas Flosterin myöhemmän lähettämä kiviaseen teelmä (7628:6). Löydöksen varma usko on, että kuten hänen mielestään löytöesineistä kävi ilmi, kiviaseet ja kalansuonut ovat samanaikaisia. Tätä vastaan puhuu se, että tal. Flosterin myöhemmän ilmoituksen mukaan samalta paikalta samalla kertalla löytyi myös savipiippu, pituudeltaan n. 10 cm. Paikalla lienee viimeksi asunut viime vuosisadan keskivaiheilla.

Maail. m. 1911
Kiv. 9

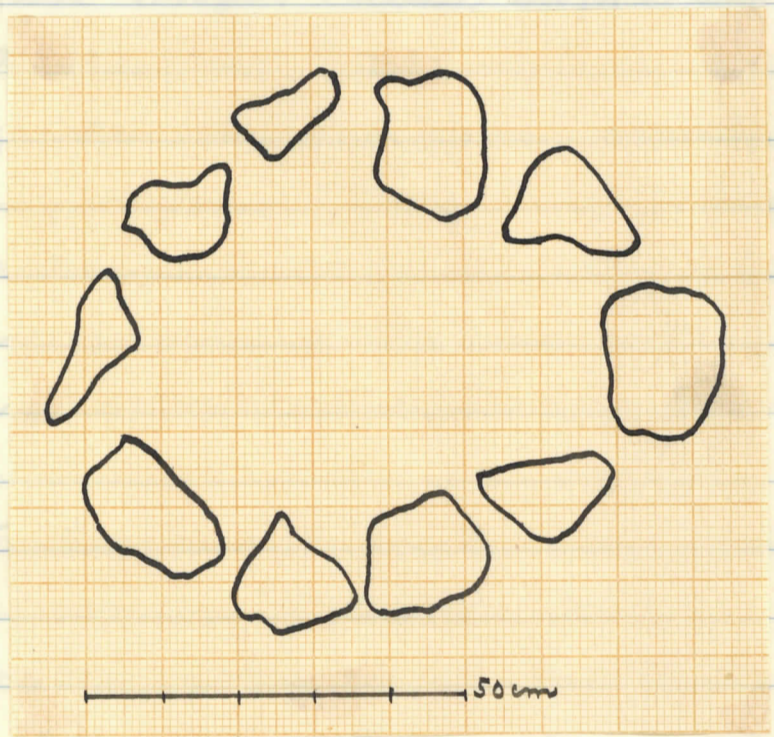
Vähä - Lohijärven etelä:

rannalla Lohivaaralla on samannäköinen liedensija kuin Jievan: päästä mainittemani. Noin 2½ km Lohijärvän talosta vaaralle vievän karjapolun vieressä, Sietakankaalla, on nim. kanervikossa tulensija (kuvat 2 ja 3), mitat n. 90 x 60 cm. Senkin pohjalla oli hiiliä. — Sama vaaralla, Pikku-

Kuva 2. Liedensija Lohi: vaaralla

laen eteläpuolella, on luonnon muodostama luola (kuva 4), jonka ennen kerrottiin olleen ihmisten asuntona. Luolan pohjalla on vieläkin muutamia melkein lahonneita ahkionpohjanlauttoja, jotka kuvasakin näkyvät luolassa istuvan talokas

Kuva 3 = Kuva 2.

Seestien vieressä.

— Jousivihan aikana olivat Lohijärven asukkaat tällä vaaralla vihaventalaisia paossa.

Lohijärvestä etelään päin olevalla järviseudulla on myös jälkiä lappalaitasutuksen ajoilta. Tal. Holsten kertoi syksyllä 1904 porometsällä ollessaan tavanneensa lappalaisten poroaidan jäännöksiä Kallijärven länsipuolelta Kirkamaalta ja Floriojärven eteläpuolelta Hämnenmaalta. Lieden sija ei näiden

Tarkojen vierestä kake-
 mallakaan löytyneet, vaik-
 ka sellainen varmasti on
 jokaisen porotarkhan lö-
 hetyydellä. - Kivi- ja
 Junkkijärven välisen tien
 pohjoispuolella, pieneen
 lammen rannalla, löysi
 Floster yksyllä 1909 lis-
 densijan, samanlaisella
 maalla ja samon kokoi-
 sen kuin Lohivaaralla oleva.

Peurojärvellä, muu- Kuva 4. Lusa Lohi-
 kammia km Pahtajärvestä vaaralla.
 pohjoiseen mainitaan myös olevan lappalaisten
 kodansija ja porontarha. - Etelämpänä, 8 km
 Akkuluan kirkonkylästä Kuisavaaran „alahän-
 nellä” Ristijänkän pohjoispäässä Tolpin talon
 metsäsaarella, on kertomuksen mukaan jääm-
 nöksiä „lappalaisten asunnoita”, nimittäin
 kivivaunio, joka on „kokoonlysähtäneen riihen-
 kiinkaan näköinen”.

Ylellä epävarmempia ovat saamani
 tiedot seuraavista muinaisjäännöksistä:

Karhujuupukalla, joka on näiden seutu-
 jen korkein vaara (300 m), sanotaan olevan
 monenlaisia muinaisjäännöksiä lappalaisten
 ajoilta.

Kuusavaaralla Kuusjärven rannalla Pova-
 niemen rajalla sanotaan olevan „merkkejä
 entisaikain jumalanpalveluslehdosta” (yli-
 opp. J. Sundqvistin tiedonanto).

Savaraksen pohjoisrinteeltä kertovat
 muutamat Tengeliön tehtaan työmiehet joku
 aika sitten tavanneensa vihertävällä värillä
 kalliion maalattuna muutamia kuvioita.
 Paitti vuosilukua 1714 oli kuvioiden joukossa

kolme vaakunaa. — En ollut tilaisuudessa tällä kertaa käydä näitäkään katsomassa.

Tutkela.
Kaaranenkosken rannalla Vähän Kätkösen ja Niikkajärven välillä on ennen ollut rautatehdas, josta vieläkin on muurit jäljellä. Paikkaa sanotaan Nasuuniksi.

Muinaislöytöjä kivikaudelta.

Kivikauden löydöt ovat Ylitornionla ver-rattain tavalliset^{ia}, joskin niistä ainoastaan pieni osa on joutunut talteen museoihin. Tornionjoen rannat ovat yleensä löydöistä köyhä; Akkuluan kirkonkylässä on kuitenkin tehty muutamia löytöjä. Pohjoisempaan, Järveniemessä ja Kätkissä, en kuulut yhtään löytöä mainittavan, yhtävähän kuin Savaksen pohjoitpuolelta Kuivakankaan ja Kaulirannan kylästäkään. Paljon runsaammin kuin Tornionjoen rannoilta tavataan kivikauden löytöjä muoremmilta viljelysseuduilla, Tengeliönjoen vesittömä vesiltä. Ettenkin on Lohijärven kylä huomattavan löytörikas, voipa sanoa, että kivikauden jälkiä tavataan melkein joka paikassa, mikä on otettu viljelykseen. Epäilemätöntä on, että Ylitornion ympäristöillä, Neltosjärvellä, Raanujärvellä ja Siikkajärvellä, jonne saakka en voinut jatkaa matkaani, olisi voinut ottaa talteen ehkä runsaastikin kivikauden löytöjä.

Eteläisin löytö Tornionjokivarrella, joskin tointaiveksi epävarma, lienee riittävä kivi-are, jota sanottiin säilytettävän Hirttiön talossa.

Kainuunkylästä. Tutomuksen mukaan on se löydetty Fluitajonin vaaran rintteeltä.

Alkkulan kylästä, josta ennen on tallessa yksi löytö (Oulun Museo 812), vain mukaa=ni kaksi kiviasetta. Toisen, kaitataltan (759P: 22) on torppari Juho Heonemanin poika Osmo. Löytämät kivikuoppaa purkaessaan n. 1 m sy=vydestä. Löytöpaikka on 500 m. Tornionjoen rannasta itään, matalan mäen etelärinteellä. Toisen, Ylitornion apteekin lähistöltä löyde=tyt, osittain varrellakin hiotun tuunan (759P: 33) antoi apteekkari Carl Hallen lahjana SMY:lle.

Kauppiaas T. J. Säipän talon maalta, n. 200 m. edellämäinintusta Heonemanin torpasta, on muutamia vuosia sitten n. 90 cm syvyydeltä löydetty aivan maantien vierestä tummasta ki=vestä tehty „kirves“ (Kuvauksen mukaan tuuna), joka nyt on metsänhoitaja Antell'in (Tjusterby) hallussa. — Mainittakoon vielä, että Joonaksen talon entinen isäntä Kauma kertoi jo useita vuosikymmeniä sitten löytäneensä peltotyössä ollessaan hiotun kiviasen.

Savasaksan seuduilta, josta ainakin kaksi kiviasetta on tallessa (3621 ja Oulun Museo 981) on saanut mukaa=ni yhtään kiviesinettä. Torpp. Juho Särkilahden kerrottii pari vuosi=kymmentä sitten löytäneen torppansa maalta n. 50 m. päässä korkeasta molemmilta päistä hiotun, sinertävästä kivistä tehdyn, n. 30 cm pituisen „ukonkiilan“. Löytäjää en onnistunut tapaamaan, joten en tiedä, onko ase enää hänellä jäljellä. — Fransin talon maalta, josta mu=soissa ennestään on kourutaltoa (3621), on kansa=koululainen Avid Rattu Kuivakankaalta löy=ttänyt loppukuopasta taltaan. Löytäjältä asiaa kir=jeellisesti tiedustellessani en ole saanut vastausta.

Tangellin kylän Portinnojärven puolei=

sesta on saanut yhtään kiviasetta. Seasiiaan
 saman kylän Kantomaan päästä, josta ennen
 on saatu kaksi tuuraa (5416:2 ja 3) sain toppari
 kaale Deep'ojasta kaksi kiviasetta, nim. tuuran
 teelmän (7598:15), josta teräosa löytämien jäl-
 keen on lohjennut, sekä kirvesmäisen, epävarman
 kivon (7598:16). Löytöpaikka on n. 150 m. Tenge-
 liönjoesta pohjoiseen. Samasta paikkaa on myös
 löydetty satunnaisesti kateissa oleva „kivikirves”.
 — Tästä kylästä on myös tal. Holster saanut
 museon matkani jälkeen toimittamansa topp.
 Jani Kantomaan vu. 1916-17 löytämät kivi-
 aset, nim. veneenmuotoisen vasarakirveen
 skandinaavista tsyppia (7628:1), kaksi tuu-
 ramaitta kirvestä (7628:2 ja 3) sekä kiviaseen
 teelmän (7628:4). Löytöpaikka on „Tasalan
 vainio” 80-100 m. Törnäsrompolon pohjois-
 puolella.

Lohijärven kylässä Lohinivan talossa
 sanottiin talon pellosta löydetyn hiottu
 kiviase, joka kuitenkin on joutunut hukkaan.
 — Ennestään tuntemattomia ovat Vähä-Lohi-
 järven rannalla olevat löytöpaikat, joista huo-
 mattavin on Kenttämäen talon „Kenttä”.
 Täältä on, paitsi useita hukkaantuneita kivi-
 asetta, löydetty minun tuomani tuuran
 tekele (7598:28), kaksi kasataaltoa (7598:29 ja 30),
 sekä tuuran variosa (7598:31). Kiviaseen teel-
 män (7628:6), joka minun käydessäni Lohi-
 järvellä oli kateissa, on talokas Holster myö-
 hemmin lähettänyt museoon. Löytöpaikka
 on edellä siv. 4 mainittu. — Kenttämäen naa-
 puritalon Karkiaivesta on talon omistaja Holster
 lähettänyt löytämänsä kiviaseen jäännöksen
 (7628:5). — Toisella, eteläisellä puolella Tengeliön-
 jokea sain topp. Juvvalta hänen toppansa
 maalta pelltoa tehdessä löytämän sieron

(7598:32). Löytöpaikka on Majamaajärven ja
Kohijärven välissä, n. 100 m. Tengeliönjoen ran-
nasta, 10 m. navettarakennuksesta etelään.

Kruunun löytöpaikalta on senjälkeen
kuin tri Tallgren kävi siellä v. 1911 löydetty
muita kiviaseita, joista siellä kärsdessäni oli
tallessa tuuran teelmä (7598:23), pohjalaisen
kirveen (?) jäännös (7598:24), hioidaaka kapp-
pale (7598:25) ja hioidukiven kappale (7598:26).
Juurikkaan joutuneista esineistä mainittiin
hiottu tuura ja eräs n. 15 cm pitkä, 3 cm paksu,
keskelle oheneva kiviase, suunnilleen seu-
raavaa muotoa . Esineet on löydetty n. 4-5
v. sitten, löytöpaikka on S. M. 1911, siv. 50 julkais-
tulle kartalle merkityn a-kohjan kohdalla.
Vähän ylempänä Tengeliönjoen varrella, Siikka-
järven pohjoispäässä, asuualta Torpp. Heikki
Kivimäeltä sain sivana kärsitetyn kivipiikin
(7598:27), joka löydettyäessä, turpeesta irroitettaessa
on katkennut. Löytöpaikka on n. 300 m. Kruunun
talosta pohjoiseen, n. 10 m. järven rannasta. —

Tengeliönjoen toisella puolella,
vähän Kruunun taloa ete-
lämpänä, on Kruunun talon
maalta Matti Rovanderin
torpan läheisyydestä, kor-
kealta jokitormentta, n. 5.
„Pärkin vainio” (kuva 5, b),
löydetty poikkikivessä, jonka
sain löytäjältä Tikka Ala-
järveltä lunastetuksi. —
Samalla puolen jokea, mutta
pari sataa metriä etelämpänä,
Tievanpäästä, löysin heinäk-
kipinä sotakuopan reunalta
taltan kantakätkelman (7598:
19). Samasta sotakuopasta

Kuva 5. Kivikautista löytö-
paikkoja. a. Lassimies
(7598:21), b. „Pärkin vainio”
(7598:13), c. Tievanpää.

Kopasi tal. Aapso Lantto pari vuotta sitten verkopainoiksi kiviä etsiessään pieneen, tummasta kivistä tehdyn „höylänterän“, kourutaltan, joka kumminkin on joutunut hukkaan. — Lassinniemenestä löysin heinäk. 8 p:nä pellostu maan pinnalta hioimen puolikkaan (7598:21). Torpassa kerrottiin, että jokitönnällä olevasta pellostu oli muutamia vuosia sitten löydetty

hannaasta kivistä tehty, 10 cm pitkä, 3 cm leveä ja 1 cm paksu „höylänterä“, joka

Kuva 6. Lassinniemi.

a. hioimen (7598:21) löytöpaikka

b. kadonneen taltan ”

kuutenkin oli joutunut kadoksiin. — Loukkolan torpasta lähellä Kreivin taloa sain ostetuksi tuuran (7598:17) ja aumukelaisesta vuonilajista tehdyn kaksoistaltan (7598:18). Nämä esineet oli ennen omittanut Lassinniemen asukas, lapinsukuinen Lassi Holster, joka niitä oli taikakaluna säilyttänyt kuolemaansa saakka. Esineet väitettiin löydetyn Lassinniemenestä n. 40 v. sitten. Ehdottomasti varmaa ei ole, että Lassinniemi todellakin on näiden löytöpaikka, sillä Kruunun entinen isäntä Juho Kruunni väitti itse löytäneensä mainitun taltan pellostaan ja antaneensa sen Lassi Holsterille. — Kreivin talon läheisyydestä, Poikkivainion pellostu (sama mistä ennen on löydetty 5863:14) löydettyjä esineitä ovat tuuraimainen kivi (7598:14), löydettyästä chyst, nyt kolmena kappaleena, sekä sievan kantakakkelma (7598:20). — Lantton talosta sain tuuran teräkkakelman (7598:12), joka pari vuotta sitten oli löydetty peltoa kynnettäessä lähellä jokitönnää. Löytöpaikka on n. 100 m. talosta. — Rovon

talon pellolta on löydetty edellä siv. 4 mainitsemani kiviase (sama kuin 5863:127).

Lohijärven kylän pohjoisosasta, Pessa =
 lompolosta, sain mukaani useampia kiviaseita.
 Pessakosken myllystä sain myllyn läheisyydestä
 löydetyn tuuran teelmän (7598:10). Samoilta se-
 duilta mainittiin löydetyn toinenkin, mylly-
 min hukkaantunut tuura. — Lähellä myllyä
 asuu torppi Kaarlo Tervahauta, joka ennen on
 löytänyt riälisen kiviaseen (3515), kehoi samasta
 pellolta kuin edellisen myöhemmin tavanneensa
 hiottu kivilaatan, suuruudeltaan n. 30 x 30
 cm. Tämä on kuitenkin myöhemmin särjetty,
 — Arvid Flannin, jota ennen on museoon saatu
 Esataltta (4308:3) sain tuuran jäännöksen
 (7598:11), joka oli löydetty 130 m. Pessalompolan
 rannasta rakennuksen perustaa kaivettaessa.
 Kymmönkunta vuotta sitten löydettiin samon
 talon pellolta n. 20 cm pituinen, hyvin hiottu
 kiviase, joka satunnaisesti on joutunut hukkaan.
 — Juhon Flannin talon pihamaalla näin
 „maalikiven“, jonka leveys ja pituus oli noin
 35 cm, paksuus 5 cm. Kivi oli pinnaltaan
 aivan sileä eikä siinä näkynyt mitään
 erikoisia hiomien jälkiä. Epäilemättä on tämä
 maalikivi luonnontkivi, sillä samasta paikkaa
 kuin se on löydetty useampia samantapai-
 sia kivilaattoja, joita varmastiakaan ei kos-
 kaan ole hiomiseen käsitetty.

Ylisen nivan salmen rannoilta, joilta ennen-
 kin on tavattu runsaasti kivikauden jätettä
 (mm. 2357:2-7) sain Flankurin talon omista-
 jalta poliisi Juhon Kiviltä lunastetuksi yh-
 deksän kiviasetta, nim. kourutaltan (7598:1),
 kehdonjalaskuokkia muistuttavan tuuran
 (7598:2), tuuran tai pohjalaiten kirveen (7598:3),
 tuuran teräpäätä (7598:4), tuuran (?) varsi =

Katkelman (7598:5), arseen tekeleen tai jäännökse-
 sen (7598:6), kiveen tekeleen (?) (7598:7), hiivimen
 (7598:8) ja sieraanjäännöksen (7598:9). Nämä
 sekä monet muut nytemmin hukkaantuneet
 tunteet esineet on tavattu parin vuosikymme-
 nen ajalla n. 50 x 50 m. suunnitesta pellostä.
 Samasta pellostä on löydetty rileyä graniitti-
 pallo, jonka näin juho Kivillä. Pallon läpi-
 mitta on n. 15 cm. Mainitulta Honkurin nie-
 meltä on ennen tavattu ainakin yksi kiviase,
 oikskiveen teräkatkelma (2270:13), hyvin huuh-
 tavaa on sitäpaitsi, että Yli-nivon alomun ran-
 nalta löydettyt kivi- tuuria (2357:2-⁹) ovat ta- 2-9
 vatut juuri täältä niemeltä. — Pajuniemen maalta,
 josta museossa ennestään on tuuran tekele (2270:14)
 ja tuura (2270:15), on joku vuosi sitten löydetty
 hyvin hiottu, musta kiviase, nähtävästi tasa-
 taltta. Mullan Amerikkaan menijä oli ottanut
 sen mukaansa. — Vuononrovan (= Koskenrajo,
 josta ennen on saatu tasataltta 2270:12) „Pikku
 Fliehdasta“, talosta n. 200 m. luoteeseen, on muu-
 tammia vuosia sitten vedon rannalta tavattu kou-
 taltta, joka sekin nyt jo on hukkaantunut.

Pakki- ja Alposjärvellä tuntuvat kivikauden
 löydöt olevan paljon harvinaisempia. Talitalon
 eli Alajärven maalta kerrottiin peltoa avatessa
 löydetyn tummasta kivistä tehty, n. 30 cm pituis-
 nen „ukonkila“, joka on joutunut hukkaam.
 Talossa oli, minun siellä käydessäni, pellostä löy-
 detty, harmaa kivipallo, läpimitaltaan n. 18 cm.
 — Alposjärven rannalta kertoi muurari Rautio,
 jolla siellä on murtistorppa, peltoa raivattessaan
 tavanneensa useampia hiottuita kiviaseita,
 kaikista päättään tuuria, joita ei kuitenkaan
 ollut tiennyt ottaa taltteen.

Löytöjä myöhemmillä ajoilla.

Lappalaiten ajoilta on varmaankin se ahkion pohjalauta eli emänpuu (6685), jonka Artturi Kauppien sijestettiin lopulla 1915 ojaa suohon kaivaessaan löysi n. 30 cm syvyydeltä Lohijärvellä, Revonperän järnkästä, 1/2 km Majamajärvestä eteläänpäin. Löydön on tal. Floster jättänyt käytyä lahjana S. M. Y:lle.

Toinen ahkion pohja on myös joku aika sitten löydetty Toras- ja Majamajärven väliltä Torasjoen itäpuolelta, Jörinköskin pohjoispuolelta, kunnanuntorpp. Edvard Kankaan maalta.

Myöhemmältä ajalta oli luultavasti se rautamiekka, jonka lapinsukruinen poropaimen Paavali Floster n. 50 vuotta takaperin tapasi Kuisas (Kujas-)vaaralta 5 km Lohijärvellä etelään. Miekka, kestonuksen mukaan kaksiteräinen, mutta hieman käyrä, oli maannut kivikossa maan pinnalla. Miekassa oli väittimet molemmin puolin kädensijaa. Kuului joutuneen hukkaan n. 30 v. sitten.

Rahatöydöistä, jotka yleensä ovat olleet vähäarvoisia, mainittakoon Kivunlan talon maalta Sekkulan kirkonkylästä löydettyt plösterrahat 1600-luvulta. Löytö on myyty joku vuosi sitten.

Ylitornilla tavallisinta taidokkaasti leikkelyistä ja koristelluista huonekaluista otin museon kokoelmiin runnilla leikkelyskillä varustetun "kavitunolin" (6684).

Asutustarinoita.

Vanhimmaasta asutuksesta tiedetään Yli-
 torniolla hyvin vähän kertoa. Ei edes lappa-
 laisista, vaikka he varmattain myöskään ovat näillä
 seuduilla liikkuneet, kuten muinaisjäännökset
 todistavat, kertoa mitään tarinoita.

Rautapuoti Ammassaaren kylässä on kanton
 kantonmuksen mukaan Ylitornion vanhin talo. —
 Asutus selvätkin on levinnyt etelästä Tornion
 jokivartta ylös pohjoiseen. Myöhemmin ovat
 sivujokien, kuten Tengeliönjoen rannat tulleet asu-
 trikiksi. Voimakkaan sydänsken asutuksen levi-
 nemiselle antoi nähtävästi Jönvihan aika. Niinpä
 kerrotaan, että Lohijärven kanton talon nykyisten
 asukkaiden esi-äit ennen viiksevääläisten taloa
 asuivat Tarkkilan saarella Ammassaaren kyl-
 lässä. Venäläisten tultu pakeneivat asukkaat
 Nuonion. Rauhan tultua eivät he pääs-
 seetkään takaisin talonsa, sillä ten oli toinen
 ottanut haltunsa, vaan muuttivat Alkkulan
 Karkkiseen. Sieltä muutti suku sitten Lohi-
 järvelle, jossa antoivat talollein saman nimen
 (= Karkkainen). Karkkista liirtyivät viiksevään
 kanton taloon, jonka nimen ottivat sukunimekseen.

Sotatarinoita.

Jönvihan aikana kerrotaan ihmisten uelime-
 mistä taloista paenneen vaaroille pakopiit-
 teihin, toisten sitävastoin muuttaneen pohjois-
 semmaksi. Pakopiittejä mainitaan olleen
 ainakin Revätsvaaralla, jossa alkkulalaiset

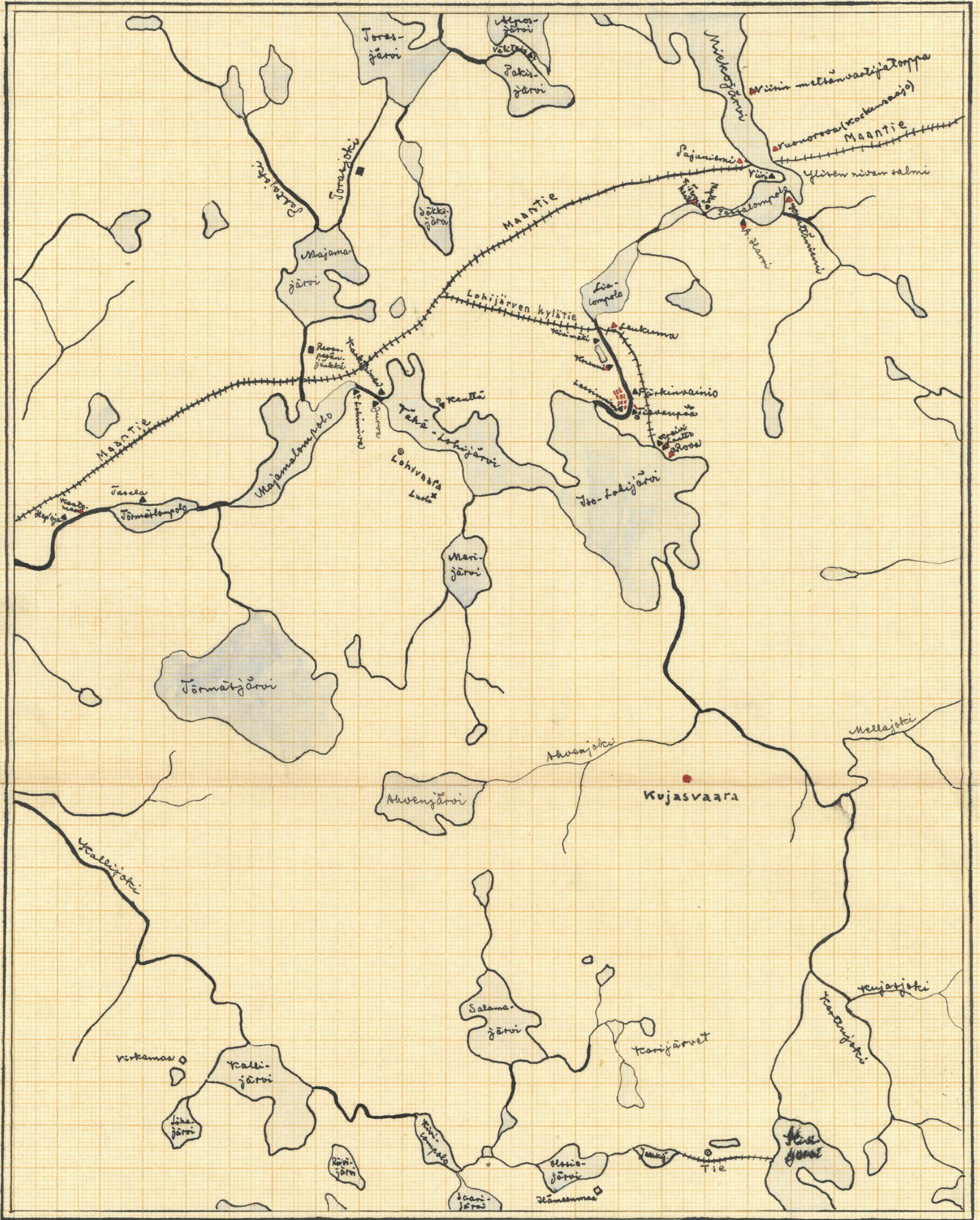
piilekivät, ja lohivaaralla lohijärvellä.

Jonaksen nyrkyään autioon taloon, jonka aitassa talon entisen isännän Kauman tietojen mukaan on viljelysnyrkeitä m.m. v. lta 1666, tulivat vihavenäläiset hevosineen. He löivät aitan oven rikki, hakkasivat muruttamaan viljelysnyrkin reiän, johon sitoivat hevosensa työmään. Siihen aikaan ei Ylitorniossa ollut teitä, jonka vuoksi venäläiset sitoivat vitsoilla viljelysnyrkeitä yhteen ja antoivat neostensa vetää viittä perättään.

Kuten edellä mainittiin, olivat Akkulan kylän asukkaat piilossa pakopisteissään Reväsvaaralla. Kerran lähtivät Pietarin talon poika ja tytär pakopisteistään käymään kotonaan kylällä. Mutta vihavenäläiset, jotka olivat vienankarjalaisia, Uhtualta kotoisin, pääsivätkin heidän jäljilleen. Poika pääsi pakenemaan, mutta tytön saivat he kiinni. Vihavenäläiset rupesivat saunaa lämmitämään, mutta kun heillä ei ollut viiktoja, lähettivät he tytön hakemaan niitä Juvvan talosta, jossa tämä sanoi niitä olevan. Jottei tyttö pääsisi pakenemaan, riisivat venäläiset häneltä kengät, sillä oli talvi ja kylmä. Tyttö lähtikin Juvvaa kohtaan kävelemään, mutta hänellä olikin pakottumattomasti mieltä, ja siksi poikkesi hän pakopistejä kohti. Kaunas ei hän uskaltanut kulkea, jottisivat venäläiset jälkiä seuraamalla löytäisi pakopisteille, vaan laskentui lumikinorten väliin makaamaan. Tyttöä viiktoineen ei kuumutakaan, ja kohta rupesivat venäläiset häntä stinnämään, mutta tyttöä ei löytynyt mistään. Kun takaa-ajajat jo olivat huomanneet etsikelyn turhaksi, jatkoi tyttö matkaansa pakopisteille. Väivoin pääsi hän steempäin, sillä sukkanillaan ollen palelutti hän jalkansa.

Ensimmäisessä pititssä, mitin hän tuli, ei ollut antaa hänelle ruokaa, eikä pititiä ollut lämmitettykään, sillä päivän aikaan ei uskallettu pitää tulta, jotteivät venäläiset huomaiti savua ja pääsisi pakolaisten jäljille. Vihdoin saapui tyttö omalle pakopititilleen, mutta hänen jalkansa olivat aivan pakettuneet. (Tal. Aappo Lanton kertoma.)

Ylitornion Lohijärven muinaisjäännökset ja -löydöt.

0 1 2 3 4 5 10 km

- ▲ Kirisäe, Saapunut museoon o. 1919.
- ▲ " " " ennen "
- ▲? " epävarma löytö
- ◻ Maastuoppa
- ◊ liidensija
- ◊ Porotashan sija
- Ahkionpohjan löytöpaikka
- Niikan
- " "

E. von Fennelander